

INLEIDING TOT LEVENSCYCLUSANALYSE ALGEMENE PRINCIPES EN GEBRUIK

LISA WASTIELS & LAETITIA DELEM

WTCB DUURZAME ONTWIKKELING
CSTC DEVELOPPEMENT DURABLE

INLEIDING TOT LEVENSCYCLUSANALYSE

1. **Levenscyclusanalyse (LCA) in het kort**
2. Enkele aandachtspunten bij definitie LCA studie
3. Modelleren LCA gebouw(element)
4. Interpretatie en aandachtspunten ahv concrete voorbeelden
5. Conclusies

WAT ?

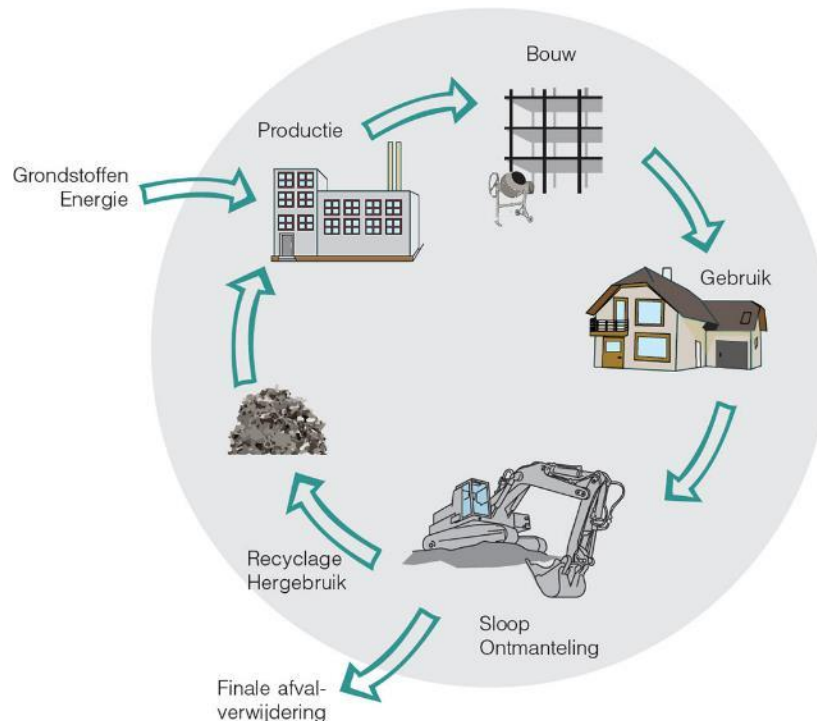
- Techniek voor het **kwantificeren van de milieu-impact** van een « product » tijdens zijn gehele levenscyclus (van wieg tot graf)

WAAROM **levenscyclusdenken** ?

- Overdracht van milieu-impact voorkomen

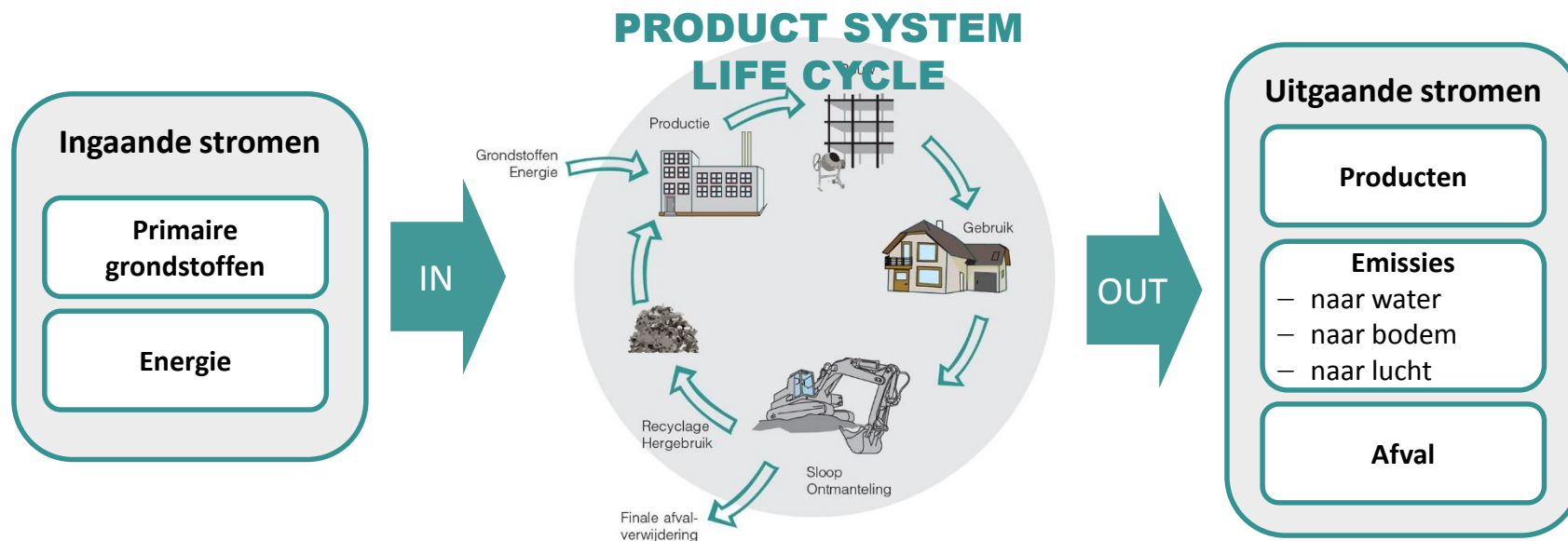
TOEPASSINGEN

- **Specifieke analyse:** diagnose en optimalisatie
- **Vergelijking**
- Objectieve **communicatie**

HOE milieu-impact bepalen ?

- Basisprincipes **ISO 14040 serie**

HOE milieu-impact bepalen ?

- Op basis van de input en output, de relatieve bijdrage aan **verschillende milieuproblemen** begroten

Environmental impact	Inventory (e.g.)	Unit
Broeikaseffect (<i>Climate Change</i>)	Greenhouse gasses: CO ₂ , CH ₄ ,...	kg CO ₂ equiv
Aantasting van de ozonlaag (<i>Ozone layer depletion</i>)	CFC, HCFC,...	kg CFC equiv
Zure regens (<i>Atmospherical acidification</i>)	NO ₄ , HCl, HF, SO ₂	kg SO ₂ ⁻ equiv
Smogvorming (<i>Formation of tropospheric ozone</i>)	Hydrocarbons	kg Ethene equiv
Toxiciteit (<i>Human toxicity</i>)	Heavy metals, dioxins,...	kg 1,4 DB equiv
...	...	...

Waarom **verschillende** milieu-indicatoren ?

- Overdracht van impacten vermijden
- Geen perfecte oplossing

Resultaat van LCA

→ **Milieuprofiel** van het product / element / gebouw

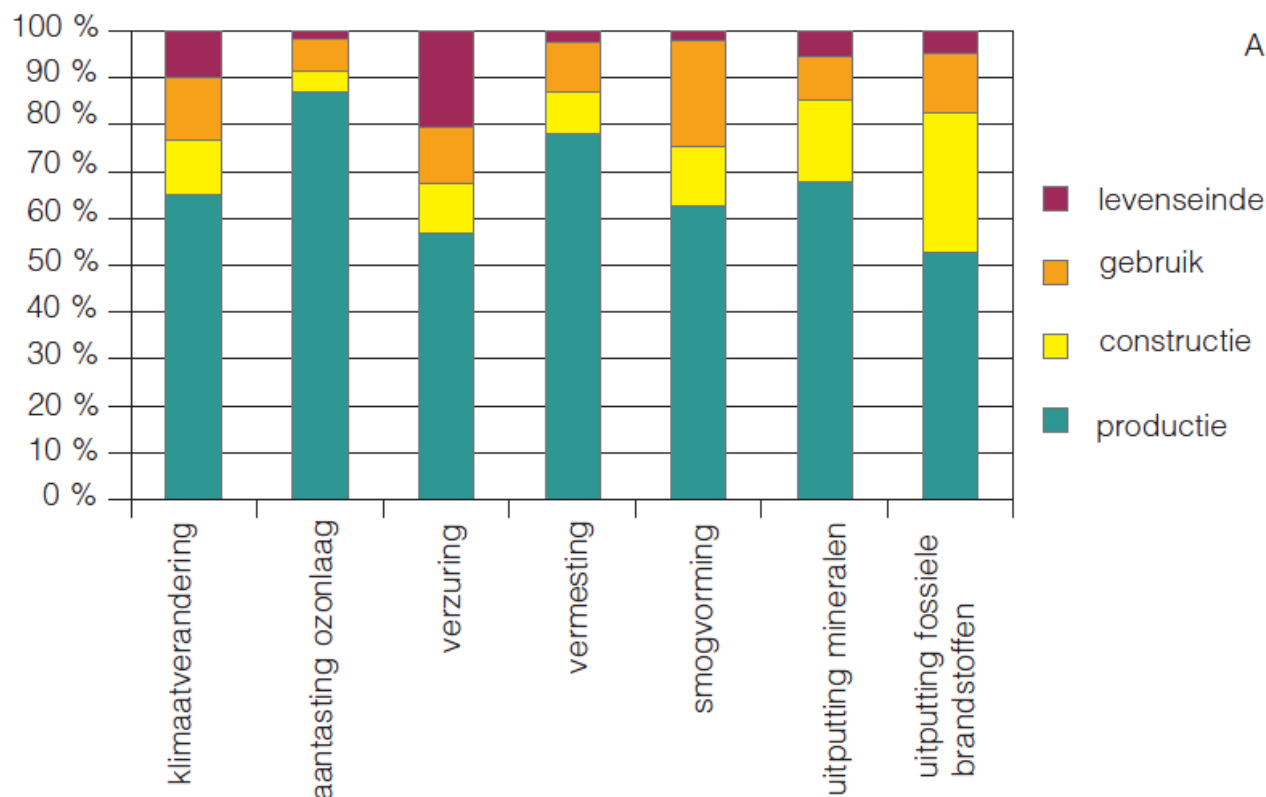
- Impact tijdens verschillende levenscyclusfasen
- Impact van de verschillende onderdelen

Impact category	Unit	Productie (A1-A3)	Constructie (A4-A5)	Gebruik (B)	Levenseinde (C)
Global warming (GWP100a)	kg CO2 eq	1.67E-01	1.66E-02	8.63E-03	2.14E-04
Ozone layer depletion (ODP)	kg CFC-11 eq	3.09E-08	3.14E-09	1.27E-09	8.63E-11
Acidification (AP)	kg SO2 eq	4.98E-04	5.38E-05	1.93E-05	1.60E-06
Eutrophication (EP)	kg PO4--- eq	1.20E-04	8.74E-06	4.20E-06	3.02E-07
Photochemical oxidation (POCP)	kg C2H4 eq	2.75E-05	4.77E-06	1.24E-06	1.18E-07
ADP non-fossil resources	kg Sb eq	1.44E-07	4.80E-08	8.29E-09	1.91E-10
ADP fossil resources	MJ	2.63E+00	2.53E-01	9.63E-02	6.94E-03
Human toxicity, non-cancer effects	CTUh	4.27E-08	2.55E-09	1.54E-09	1.14E-11
Human toxicity, cancer effects	CTUh	7.76E-10	1.26E-10	1.03E-10	2.07E-12
Particulate matter	kg PM2.5 eq	5.19E-05	8.11E-06	5.76E-06	2.45E-07

Resultaat van LCA

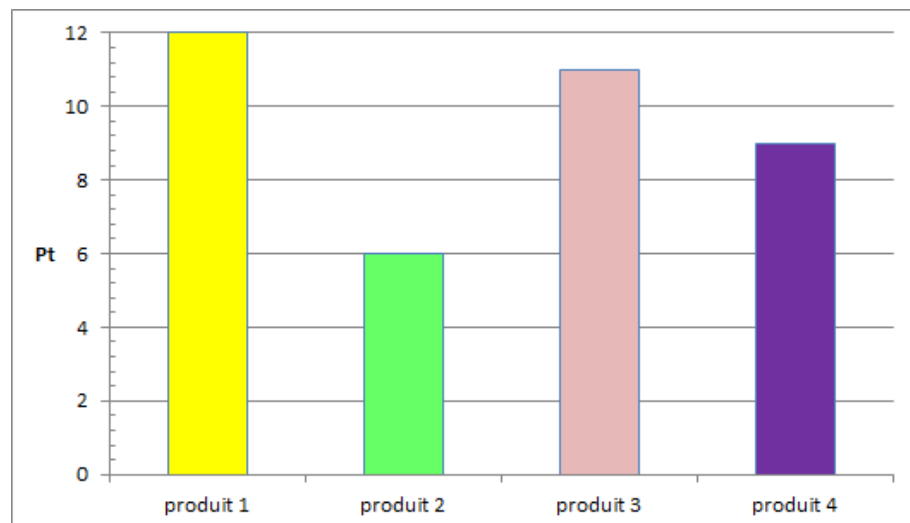
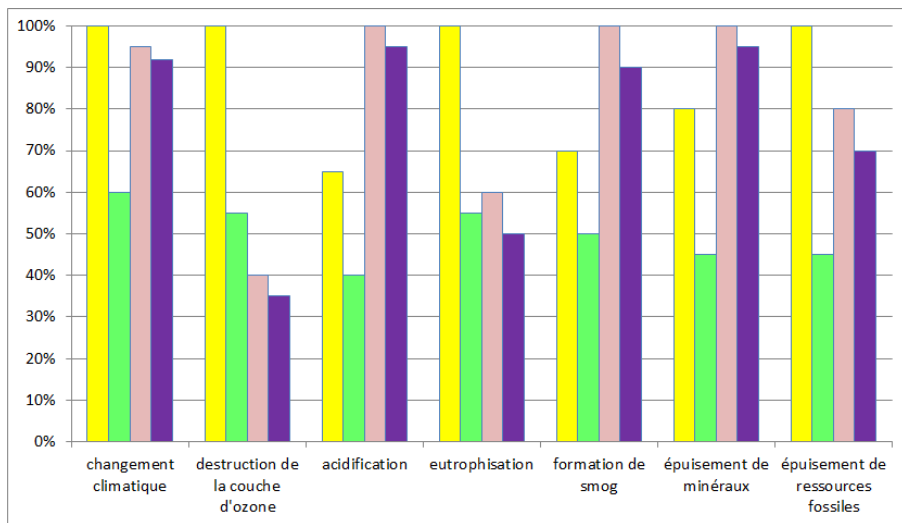
→ Milieuprofiel van het product / element / gebouw

- Impact tijdens verschillende levenscyclusfasen
- Impact van de verschillende onderdelen

Vergelijking

- Bijkomende stap → **aggregatie** van de verschillende indicatoren
  - Vereenvoudigt de interpretatie
  - Mogelijk volgens verschillende methodes
  - Verlies van informatie
  - Verschillende methodes beschikbaar: bv. ReCiPe, Monetarisatie

MILIEU-IMPACT VOLGENS MMG-METHODE

18

Individuele scores

MONETARISATIE

3

Geaggregeerde scores

CEN INDICATOREN

Klimaatverandering	kg CO2 eq
Aantasting van de ozonlaag	kg CFC-11 eq
Verzuring	kg SO2 eq
Vermesting	kg PO4 ⁻⁻⁻ eq
Vorming van fotochemische oxidanten	kg C2H4 eq
Uitputting van abiotische grondstoffen	kg Sb eq
<i>Uitputting van fossiele brandstoffen</i>	<i>MJ</i>

0.1€/kgCO2 eq	€
49.1€/kg CFC-11 eq	€
0.17€/kg SO2eq	€
8€/kg PO4 ³⁻ eq	€
0.18€/kg C ₂ H ₄ eq	€
1.56€/kg Sb eq	€

CEN score

CEN+ INDICATOREN

Menselijke toxiciteit – kankereffecten	CTUh
Menselijke toxiciteit – niet-kankereffecten	CTUh
Fijnstofvorming	kg PM2.5 eq
Ioniserende straling – menselijke gezondheid	kg U235 eq
Ioniserende straling – ecosystemen	CTUe
Ecotoxiciteit – zoetwater	CTUe
Waterschaarste	m3 water eq
Landgebruik: omvorming – bodemorganisch stof	kg C deficit
Landgebruik: omvorming – biodiversiteit	PDF*m2
Landgebruik: bezetting – bodemorganisch stof	kg C deficit
Landgebruik: bezetting – biodiversiteit	PDF*m2a

665109€/CTUh	€
144081€/CTUh	€
34€/kg PM2.5 eq	€
9.7E-04€/kg U235 eq	€
3.7E-05€/CTUe	€
3.7E-05€/CTUe	€
2.7E-06€/kgCdeficit	€
27€/m ² tropical rainforest	€
2.7E-06€/kgCdeficit	€
0.3€/m ² a urban	€
6E-03€/m ² a agricultural	€
2.2E-04€/m ² a forest	€

CEN+ score

Totale MMG score

INLEIDING TOT LEVENSCYCLUSANALYSE

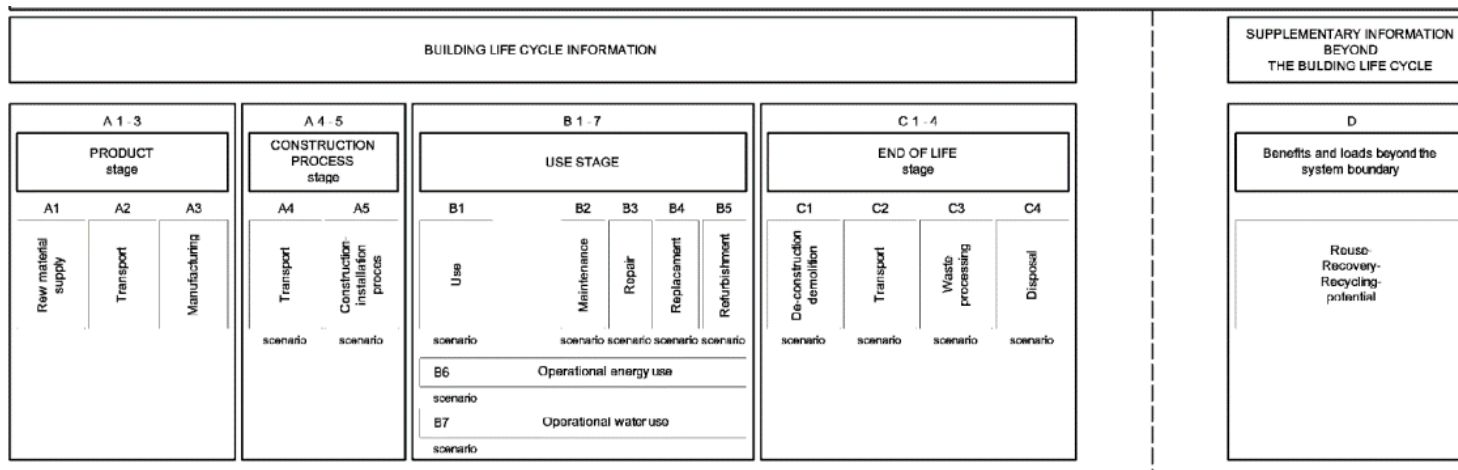
1. Levenscyclusanalyse (LCA) in het kort
2. Enkele aandachtspunten bij definitie LCA studie
3. Modelleren LCA gebouw(element)
4. Interpretatie en aandachtspunten ahv concrete voorbeelden
5. Conclusies

Europese normen specifiek voor bouw

- **EN 15804+A1: 2014** EPD - core rules for the product category of **construction products**
- **EN 15978: 2011** Assessment of environmental performance of **buildings**

→ Beschrijven **rekenregels** voor LCA op product- en gebouwniveau, e.g.:

- systeemgrenzen
- milieu-indicatoren
- ...

Referentie-eenheid voor de analyse

Functionele eenheid moet rekening houden met **functie**

- Bv. **Draagstructuur** in beton, staal of gelamelleerd hout
  - Hoeveelheid in functie van overspanning, tussenafstand en belasting

Draagbalken

overspanning 5 m, lengte 6.5 m, tussenafstand 3 m

Draagvloer: eigen belasting + extra belasting 5 kN/m²

gewapend beton
(0.30x0.48 m)

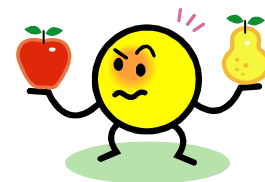
staal
(HEA 280)

gelamelleerd hout
(0.30x0.52 m)

	benodigde hoeveelheid	milieupunten (Pt)
beton C25/30	0.94 m ³	15 Pt
wapeningsstaal	100 kg	20 Pt
gewapend beton		35 Pt
stalen profiel	515 kg	171 Pt
gelamelleerd hout	1.01 m ³	111 Pt

ReCiPe Endpoint (H) V 1.07 / Europe ReCiPe (H/A)

Referentie-eenheid voor de analyse

Functionele eenheid moet rekening houden met **functie** en **levensduur**

- Bv. **Vloerbekleding**: 1m² vloer bekleden in woonruimte **voor 30 jaar**
  - Indien levensduur tapijt = 15 jaar, tegels = 30 jaar
  - Moet rekening houden dat tapijt éénmaal vervangen zal worden

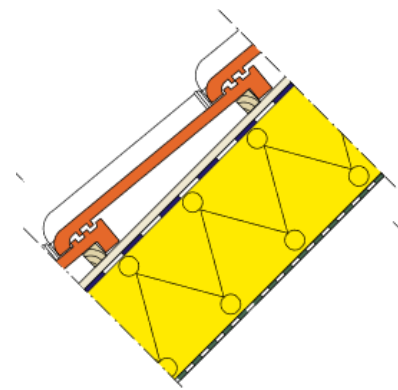
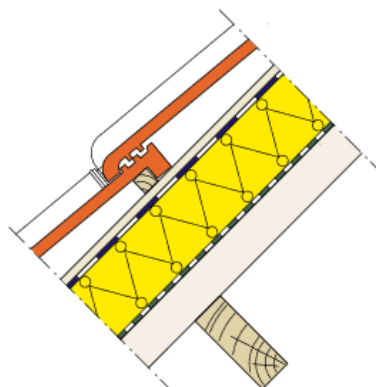

Referentie-eenheid voor de analyse

Vergelijking

- Niet aangewezen op materiaalniveau
- Beter op elementniveau: bv. Isoleren van 1m² hellend dak

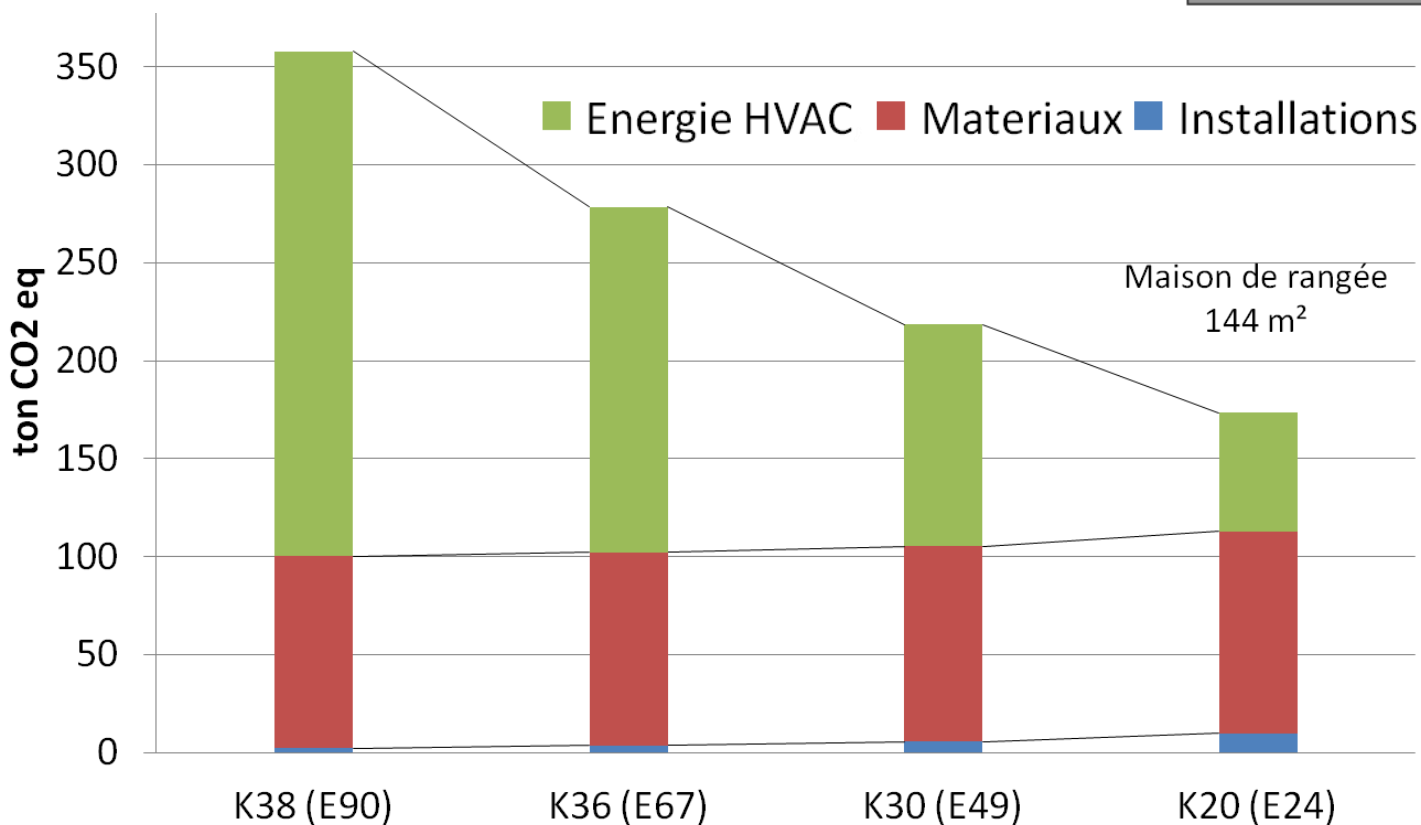
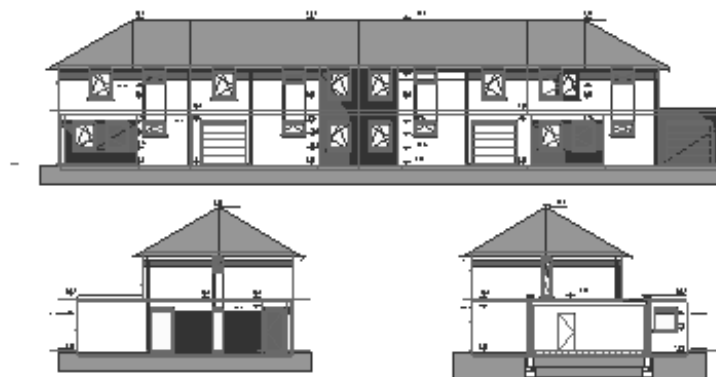
	Stijve isolatie (bv. PUR, EPS, XPS)	Zachte isolatie (bv. minerale wol, cellulose)
Plaatsing	Op de kepers (sarkingdak)	Tussen de kepers
Tengellatten	Sectie: 30x50 mm Bevestiging: vijzen Ø 6mm	Sectie: 15x30 mm Bevestiging : nagels Ø 2.5mm
U-waarde bepaling	Correctiefactor omwille van metalen bevestigingen die isolatie doorboren	Niet-homogene laag: Hout: 12%, isolatie: 88%

Referentie-eenheid voor de analyse

Vergelijking

- Niet aangewezen op materiaalniveau
- Beter op elementniveau
- Idealiter op gebouwniveau

Rijwoning
144 m²
3 slaapkamers
1 garage
Analyse voor een
**levensduur van 80
jaar**

*Bron: Referentieel
Duurzaam Wonen,
WTCB, 2010*

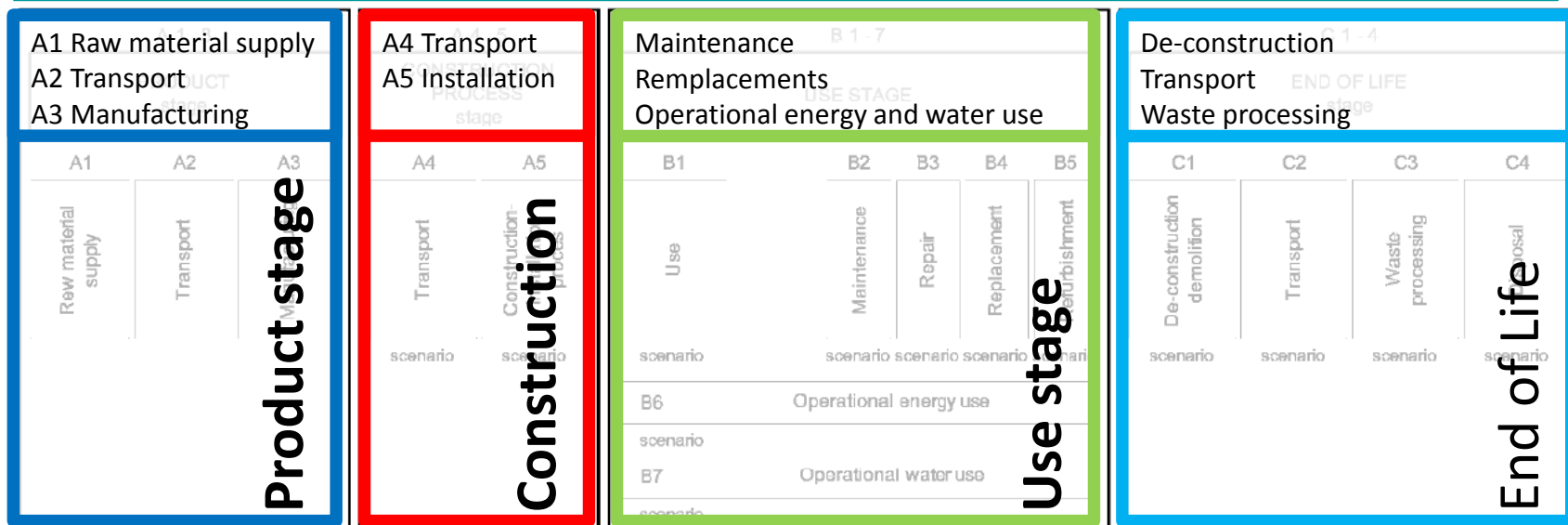
Systeemgrenzen – welke fasen?

- Alleen productie
- Production + (...) + e.g. EOL
- Full life cycle

CRADLE TO GATE

CRADLE TO GATE
with options

CRADLE TO GRAVE

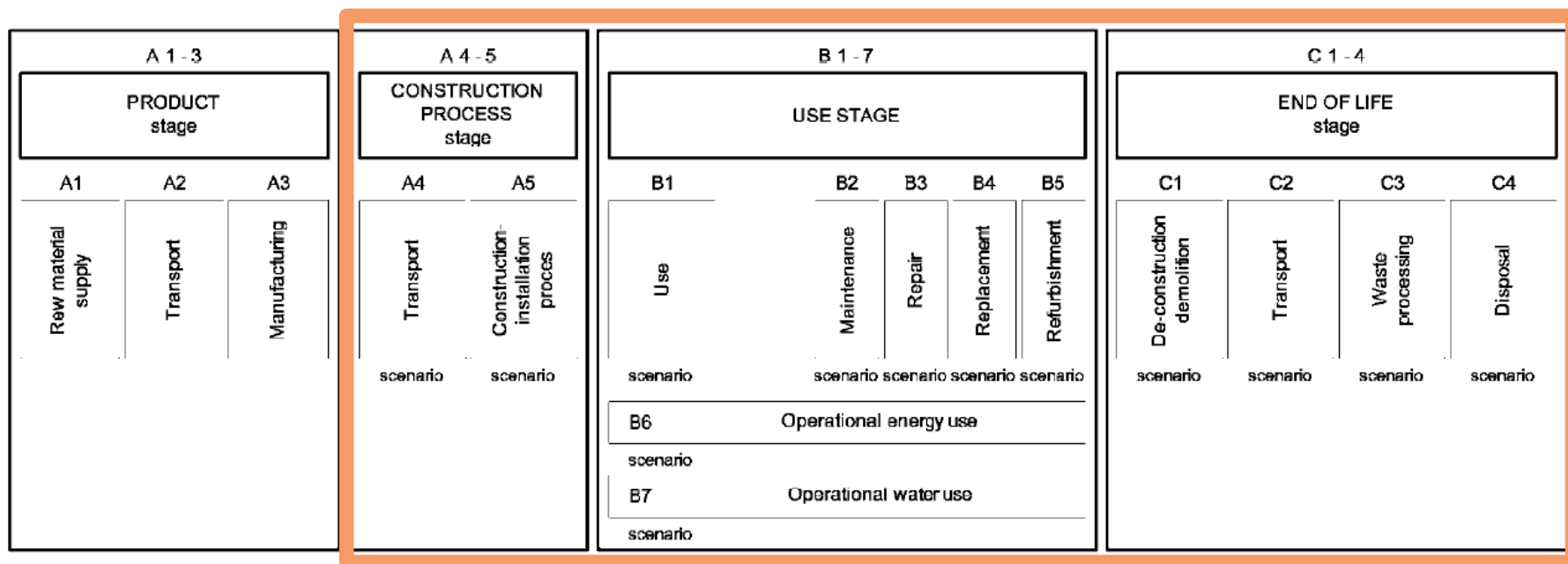

Systeemgrenzen van een bouwproduct/gebouw volgens EN 15804/EN 15978

Gebruik van **scenario's** voor « gate-to-grave » fasen

- Transportscenario's: Fabriek-Werf
  - End-of-Life scenario's:
    - Afbraak en transport van afval
    - Finale verwijdering (stort, verbranding, recyclage, hergebruik)
- ➔ Default Belgische scenario's beschikbaar in BE-PCR (NBN/DTD B 08-001:2017)

Gebruik van **scenario's** voor « gate-to-grave » fasen

- Transportscenario's: Fabriek-Werf
  - End-of-Life scenario's:
    - Afbraak en transport van afval
    - Finale verwijdering (stort, verbranding, recyclage, hergebruik)
- Default Belgische scenario's beschikbaar in BE-PCR (NBN/DTD B 08-001:2017)

Aanname ivm **levensduur**

- Gebouw: bv. 60-80 jaar voor een woning
- Materialen: bv. 25 jaar voor een raamkozijn → bepaalt aantal vervangingen

→ **Belangrijke invloed** op de resultaten !

→ Meestal voorgedefinieerd in LCA-tools

Karakterisatie van biogene CO₂

Alles wat ooit opgenomen werd, zal afgegeven worden

→ CO₂ neutraal over de levenscyclus

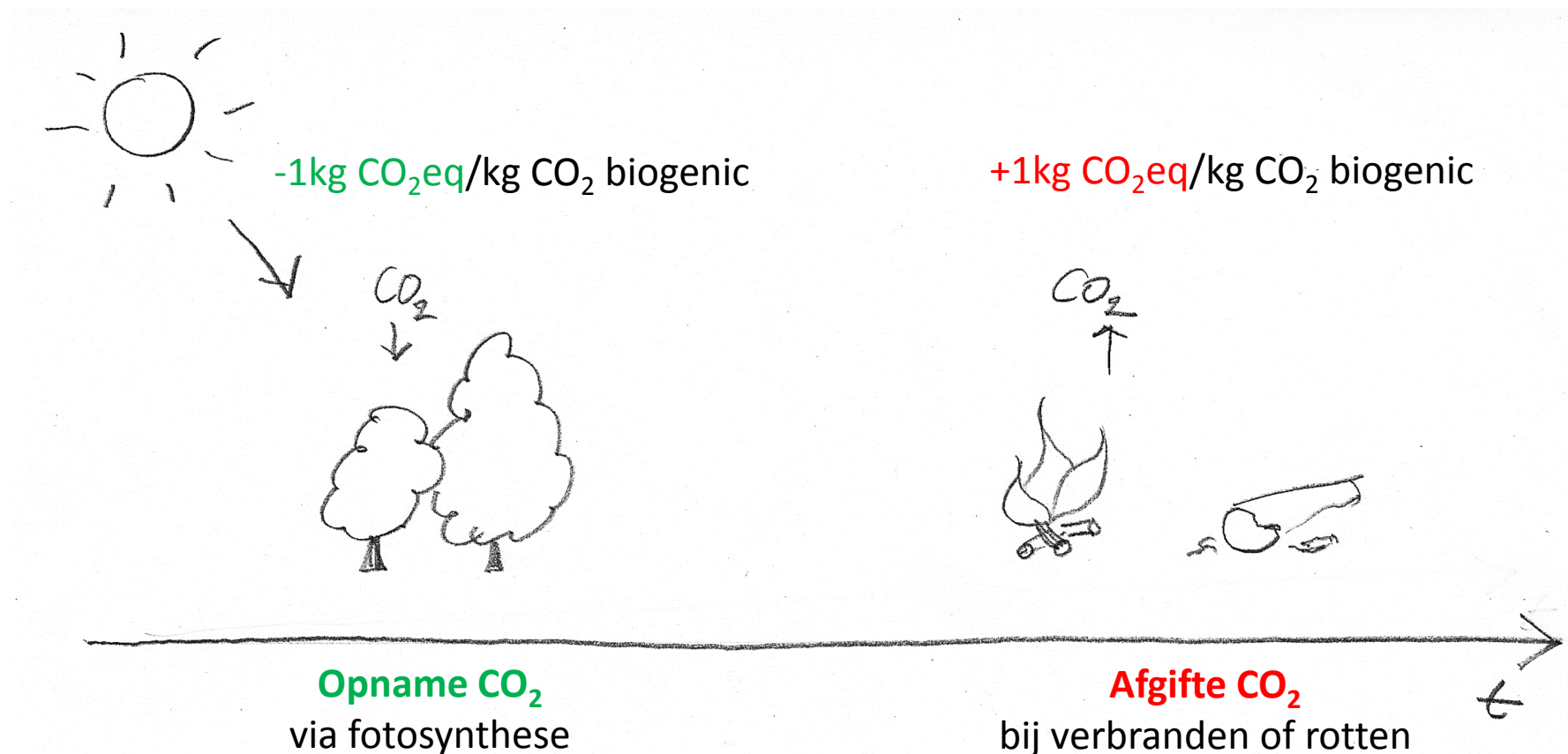
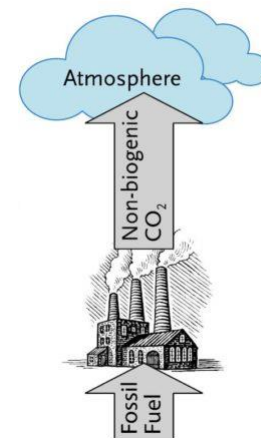
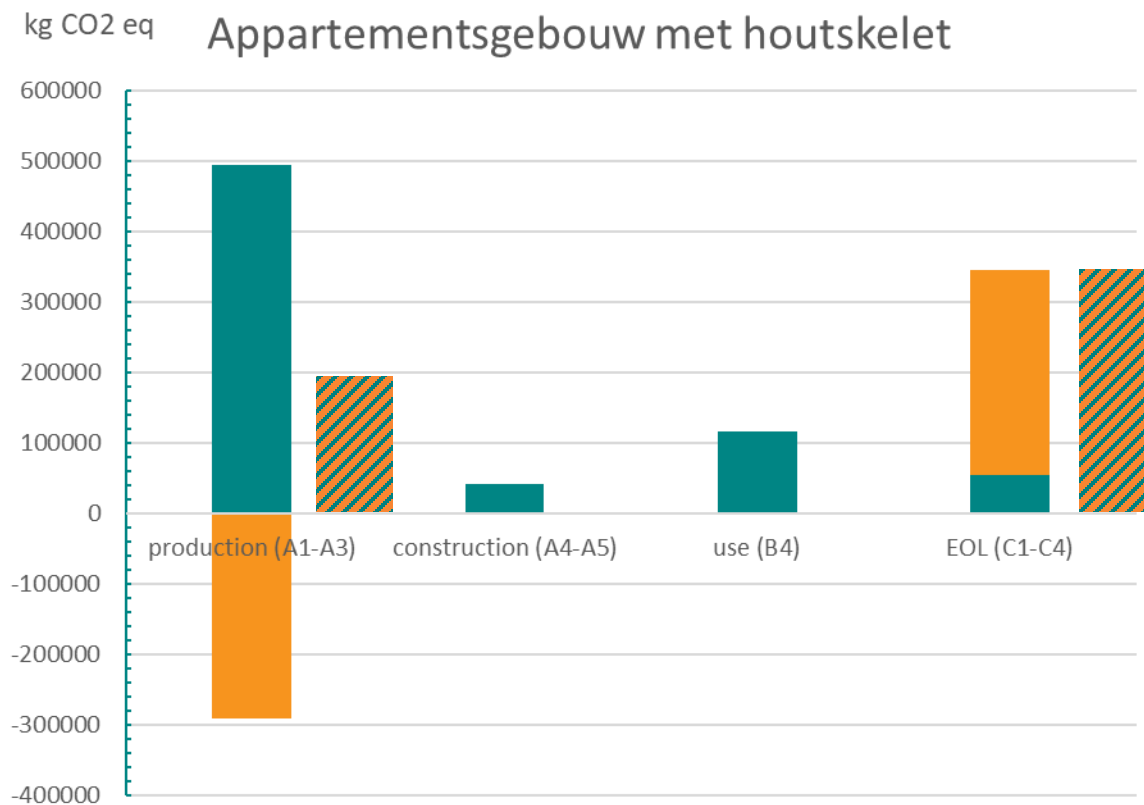

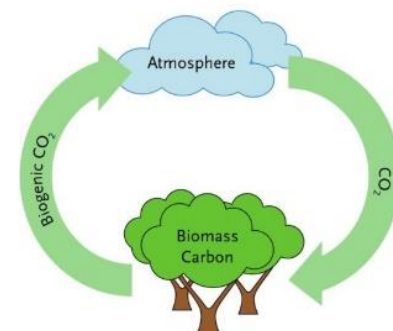
Image source: F. De Troyer, KUL, MMG

Biogene CO₂

■ non-biogenic CO₂

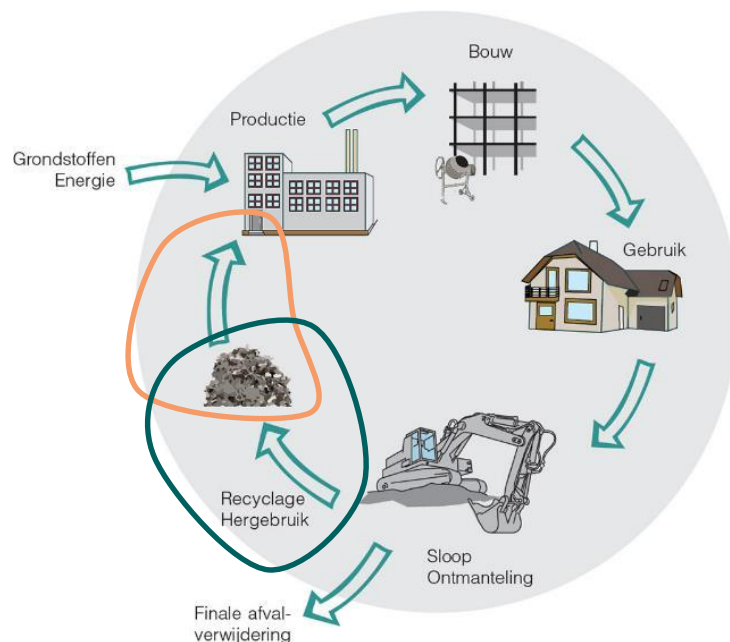
■ biogenic CO₂

Allocatie = verdeling van impact tussen verschillende systemen

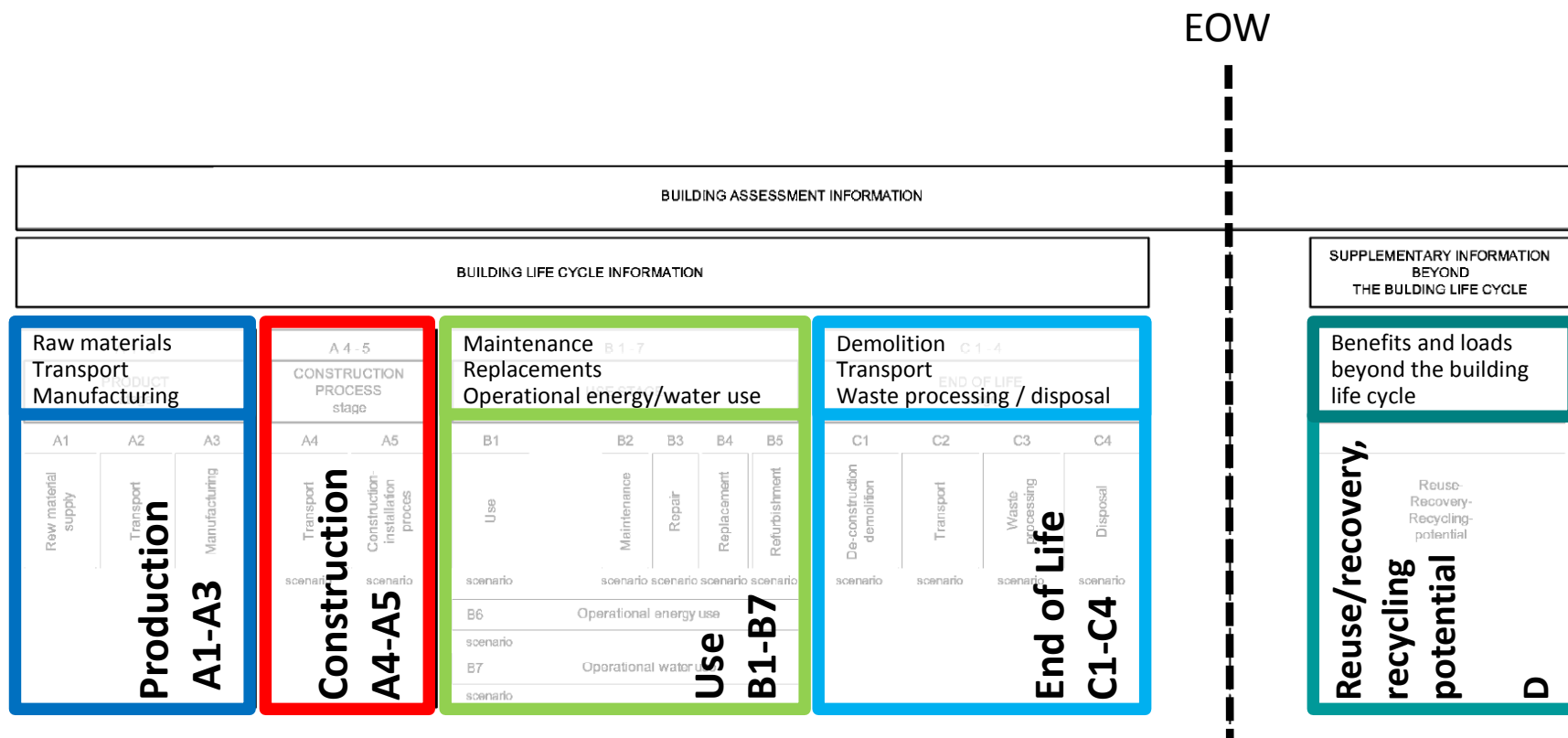
Vb. in geval van recyclage (cut-off approach in EN15804)

- INPUT zijde:
  - « gratis » secundaire grondstoffen
  - Impact verwerking van het gerecycleerde materiaal
- OUTPUT zijde:
  - Impact van transport en recyclage-activiteiten (eg. sorteren, verbrijzelen)
  - Geen impact van stort of verbranding

Module D = info over impact en voordelen na EOW (end-of-waste)

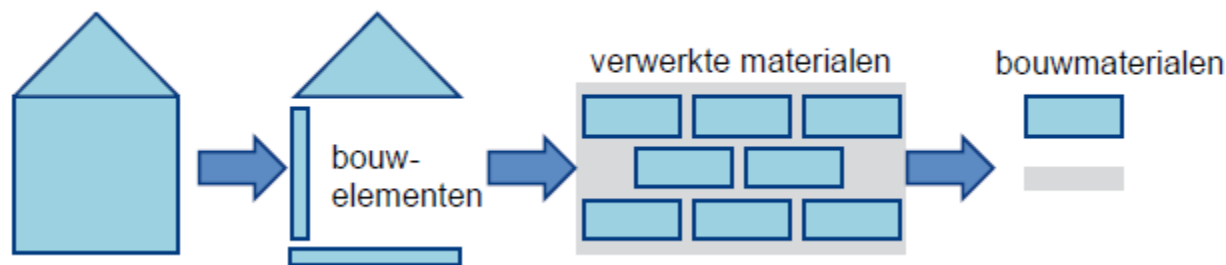
→ optioneel

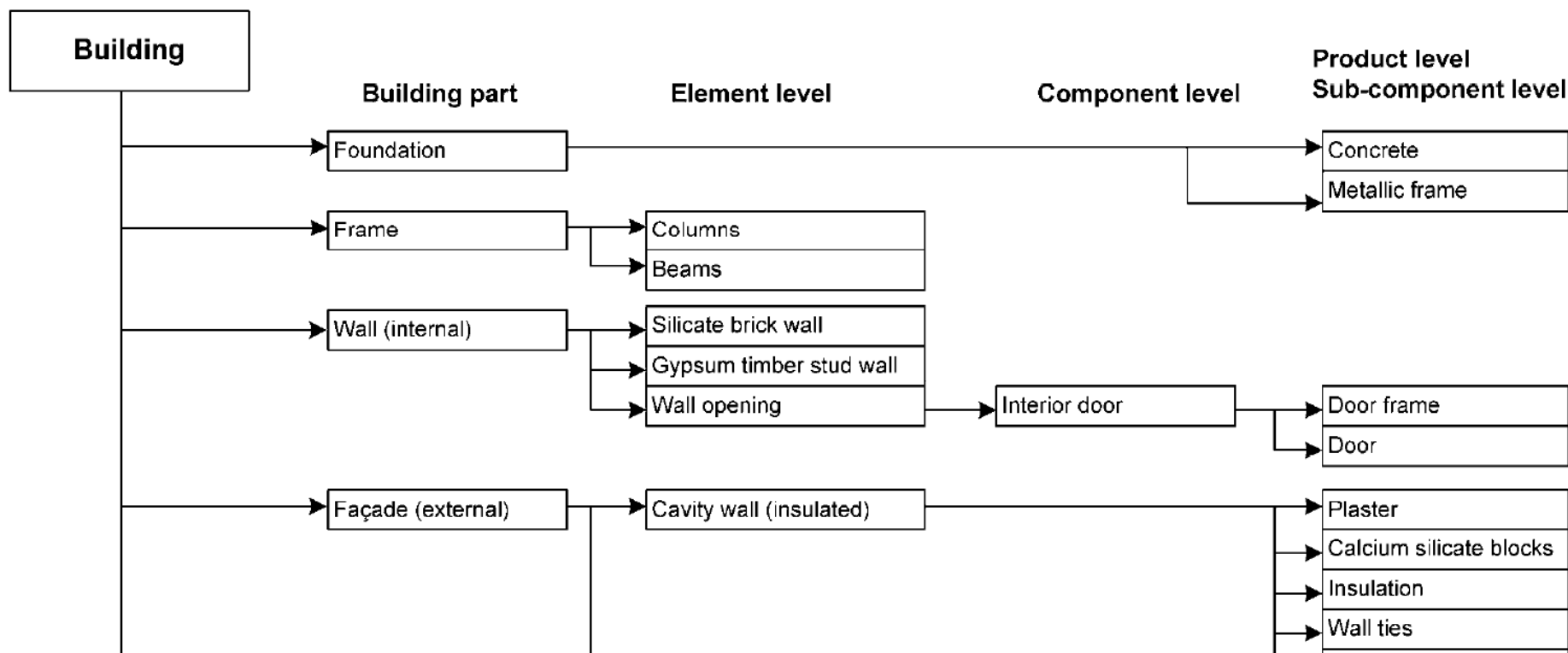
INLEIDING TOT LEVENSCYCLUSANALYSE

1. Levenscyclusanalyse (LCA) in het kort
2. Enkele aandachtspunten bij definitie LCA studie
3. **Modelleren LCA gebouw(element)**
4. Interpretatie en aandachtspunten ahv concrete voorbeelden
5. Conclusies

Inventarisatie gebouw

Source: OVAM MMG

Inventarisatie gebouw

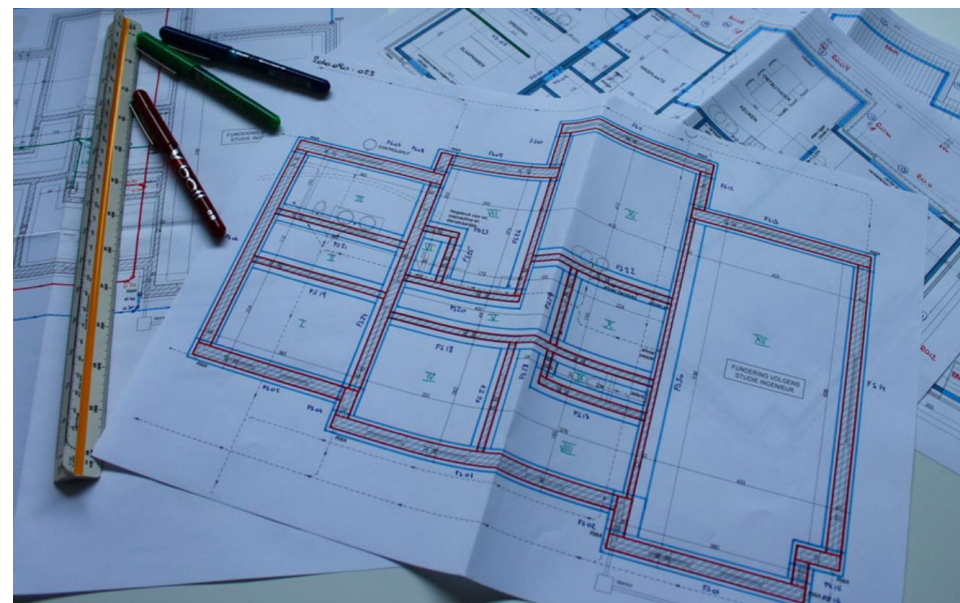
■ Specifieke data **gebouw**:

- Op basis van meetstaat en plannen: inventarisatie van materiaaltipe en hoeveelheden
- Energieverbruik voor de gebruiksfase (hoeveelheid en type brandstof) op basis van bv. EPB berekening, dynamische simulatie, reëel verbruik

Close-up of a building inventory table with Dutch text. The table lists various building components and their quantities.

Component	Unit	Quantity
NIET DRAGEND METSELWERK		
niet dragend metselwerk - algemeen		
scheidingswanden - algemeen		
scheidingswanden - baksteen		
scheidingswanden - gipsblokken		
scheidingswanden - gipsblokken (isomur)		
scheidingswanden - gipsblokken (hydromur)		
scheidingswanden - algemeen		
scheidingswanden - bad- & douchewanden		
scheidingswanden - Sanbloks		
scheidingswanden - algemeen		
scheidingswanden - folies / PE		
scheidingswanden - folies / PVC		
BOVENBOUW		
BOVENBOUW - algemeen		
BOVENBOUW - algemeen		

Source image: Architect Assistentie

Inventarisatie gebouw

- **Specifieke data gebouw:**
  - Op basis van meetstaat en plannen: inventarisatie van materiaaltipe en hoeveelheden
  - Energieverbruik voor de gebruiksfase (hoeveelheid en type brandstof) op basis van bv. EPB berekening, dynamische simulatie, reëel verbruik
- **Milieudata van de materialen en energieproductie:**
  - Generiek (bv. Ecoinvent, GaBi database, ILCD database, ...)
  - en/of
  - Specifiek (EPD)

Tools

- Expert software
  - SimaPro
  - GaBi
  - ...
- LCA tools voor gebouwen
  - Bauteilkatalog.ch – Zwitserland
  - Baubook.at – Oostenrijk
  - eLCA Bauteileditor – Duitsland
  - GPR Bouwbesluit – Nederland
  - Elodie – Frankrijk
  - **TOTEM** – België

→ Link met generieke data en/of specifieke data (EPD)

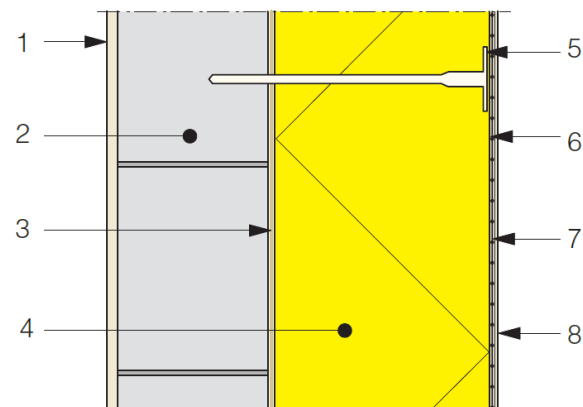

INLEIDING TOT LEVENSCYCLUSANALYSE

1. Levenscyclusanalyse (LCA) in het kort
2. Enkele aandachtspunten bij definitie LCA studie
3. Modelleren LCA gebouw(element)
4. Interpretatie en aandachtspunten ahv concrete voorbeelden
5. Conclusies

Vergelijking van de milieu-impact

- voor 1m^2 buitenwand bekleed met **ETICS** met EPS en rotswol
- met $U = 0.32\text{W/m}^2\text{K}$ of $U = 0.12\text{W/m}^2\text{K}$
- tijdens de verschillende fases van de levenscyclus (**60 jaar**)

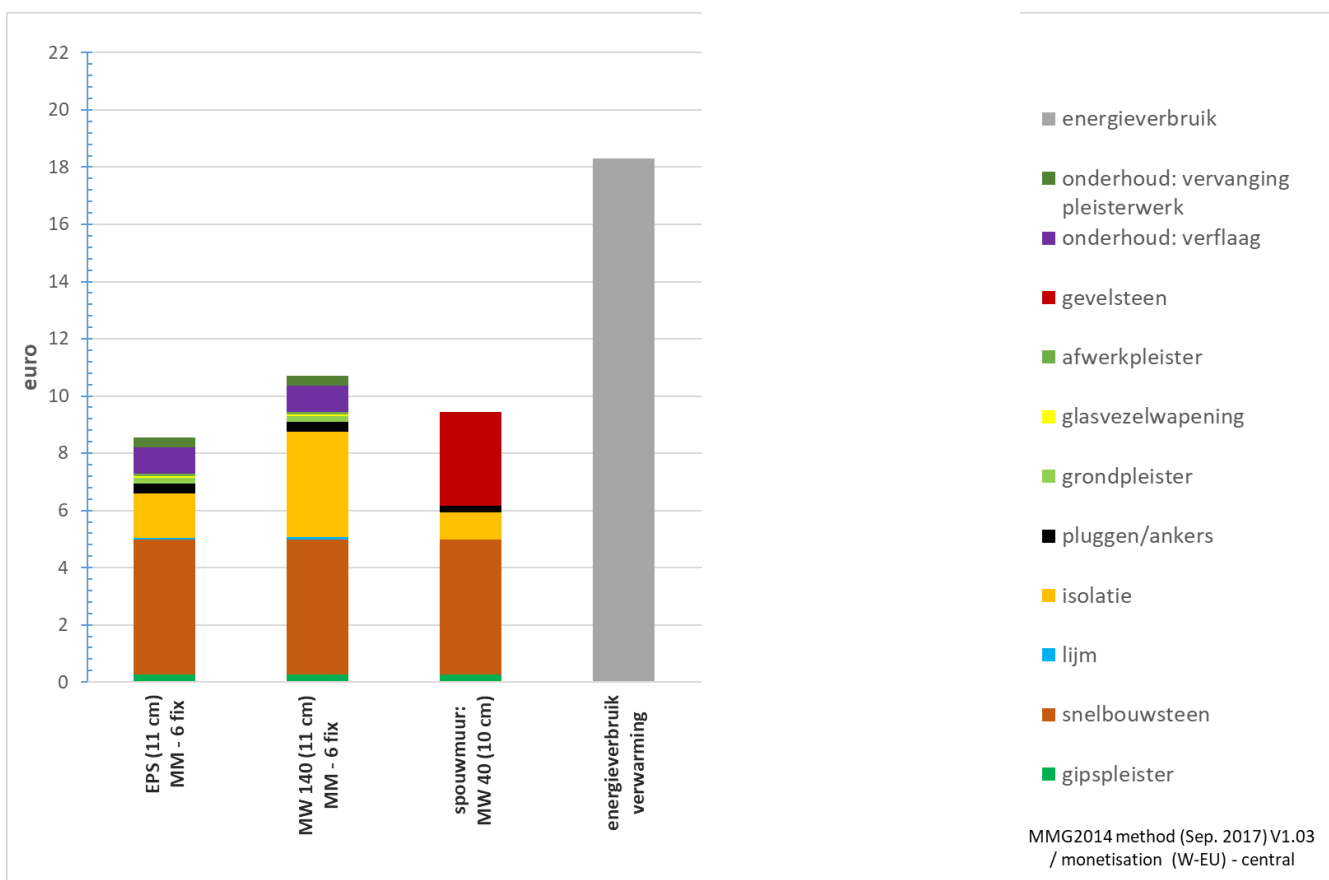
- 1 Binnenpleister (gips, dikte 10 mm)
- 2 Dragend metselwerk bestaande uit snel-bouwsteen en mortel (dikte 14 cm)
- 3 Lijm (mineraal)
- 4 Isolatielaag (dikte i.f.v. U-waarde)
- 5 Bevestigingspluggen (# i.f.v. isolatiemateriaal)
- 6 Wapeningspleister (mineraal of organisch)
- 7 Wapening (glasvezelnet)
- 8 Afwerkpleister (mineraal of organisch)

Afb. 1 Onderdelen van dragende wand met ETICS.

Resultaten

- $U = 0.32 \text{ W/m}^2\text{K}$
  - MI energieverbruik > MI materialen
  - Impact MW > Impact EPS

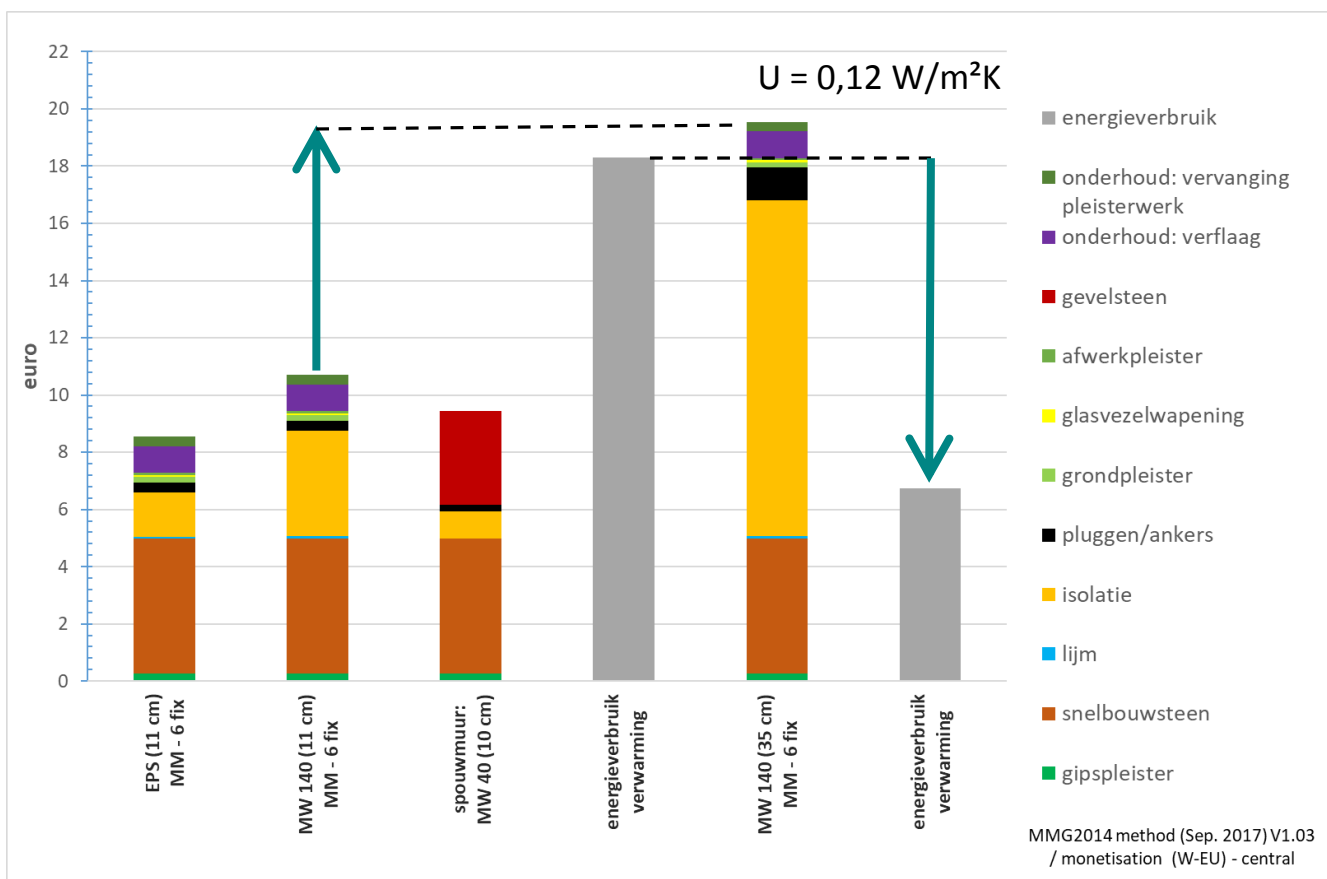
! Materiaal in zijn toepassing
! Technische eigenschappen

Resultaten

- $U = 0.12 \text{ W/m}^2\text{K}$
  - MI energieverbruik < MI materialen

! Belang materiaalkeuze stijgt

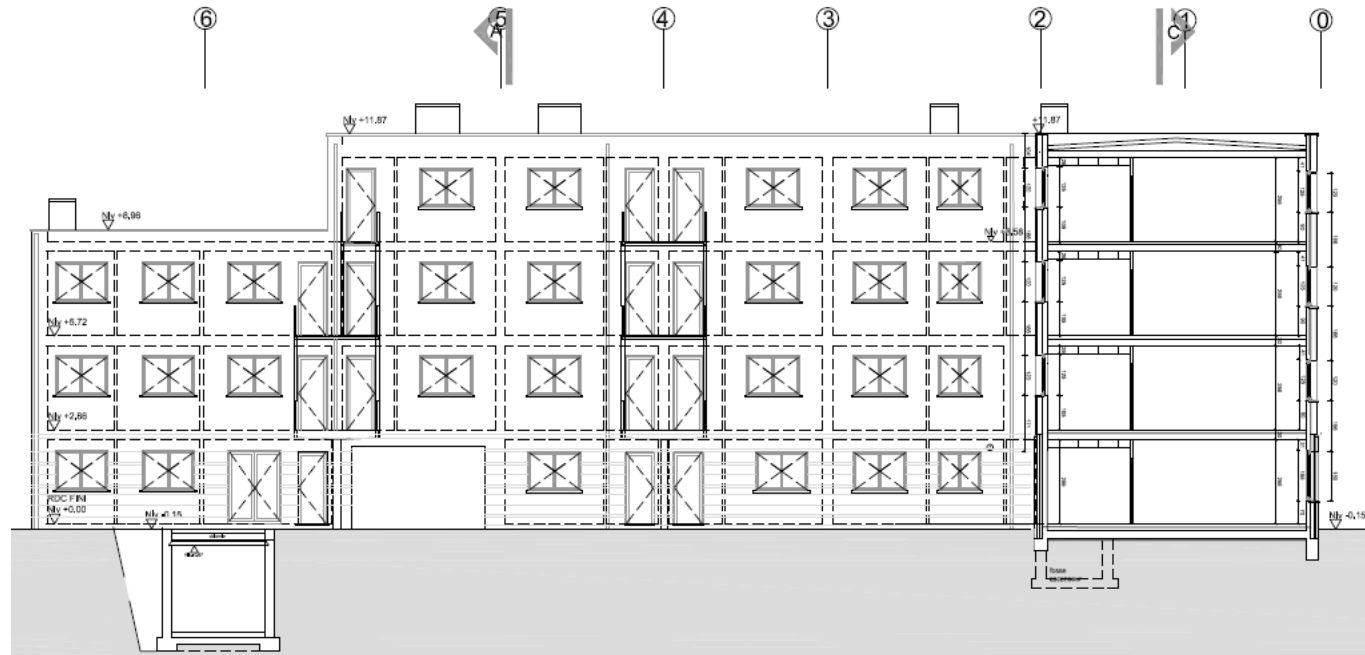
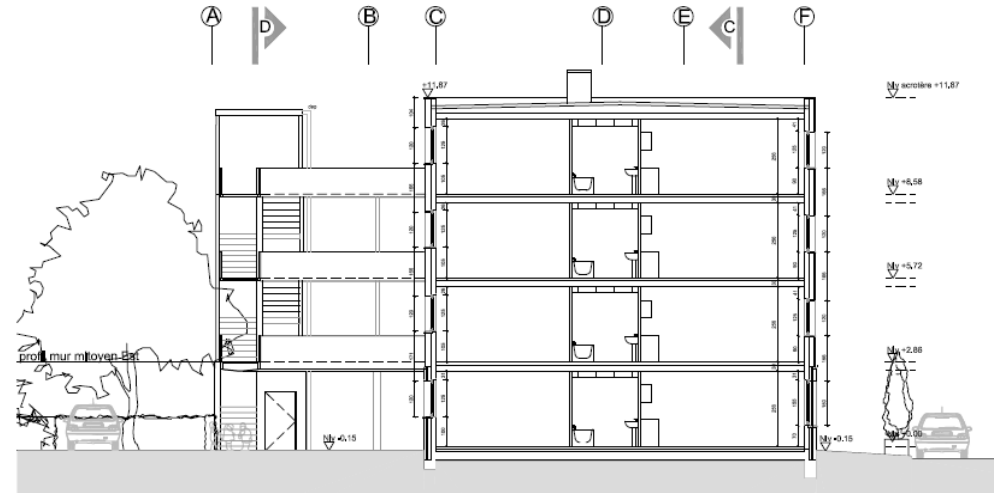

Multiresidentieel gebouw

- 25 appartementen
- structuur in silikaatstenen

Milieu-impact volledige gebouw

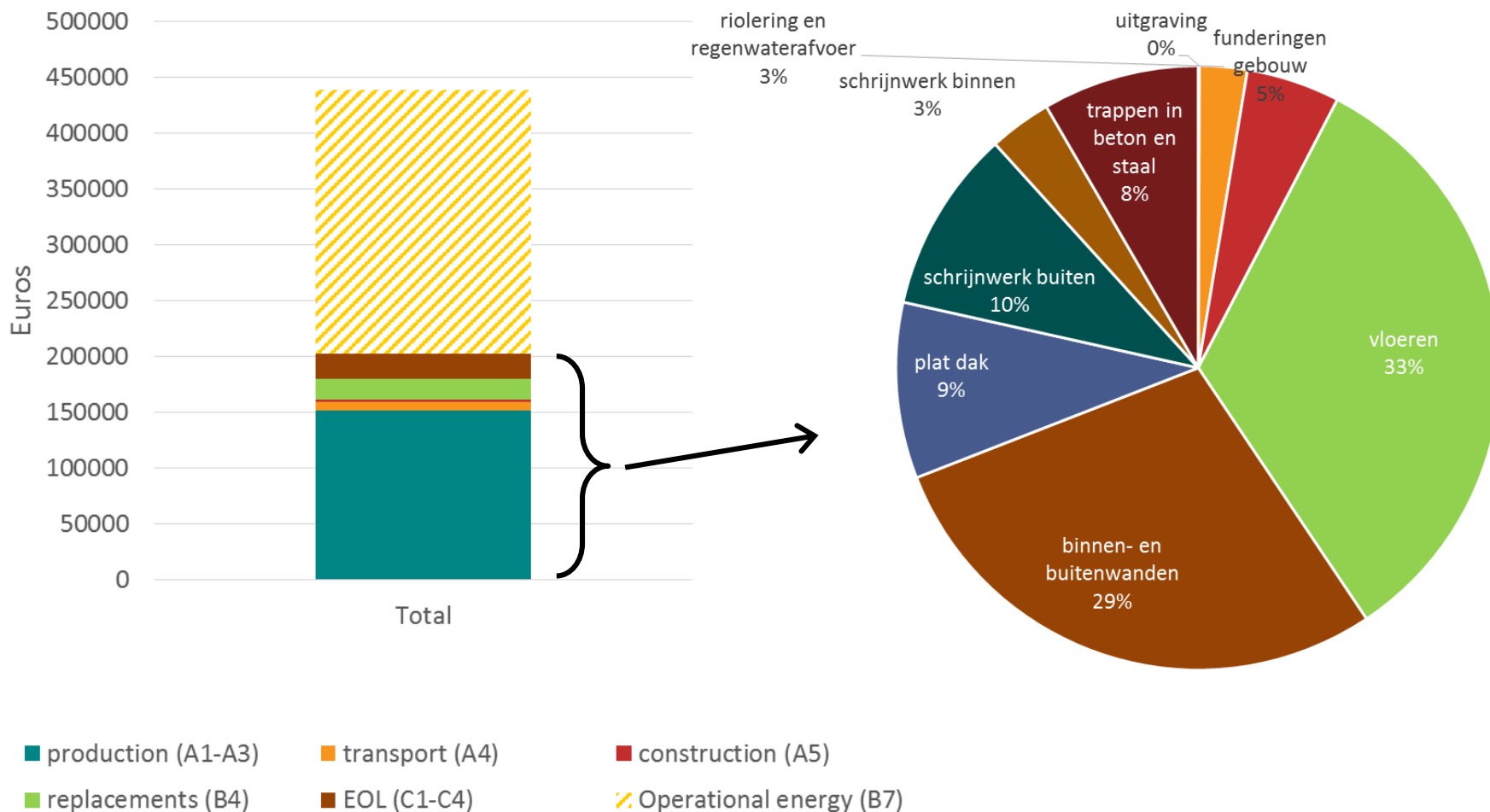
- Cradle-to-grave
- 60 jaar

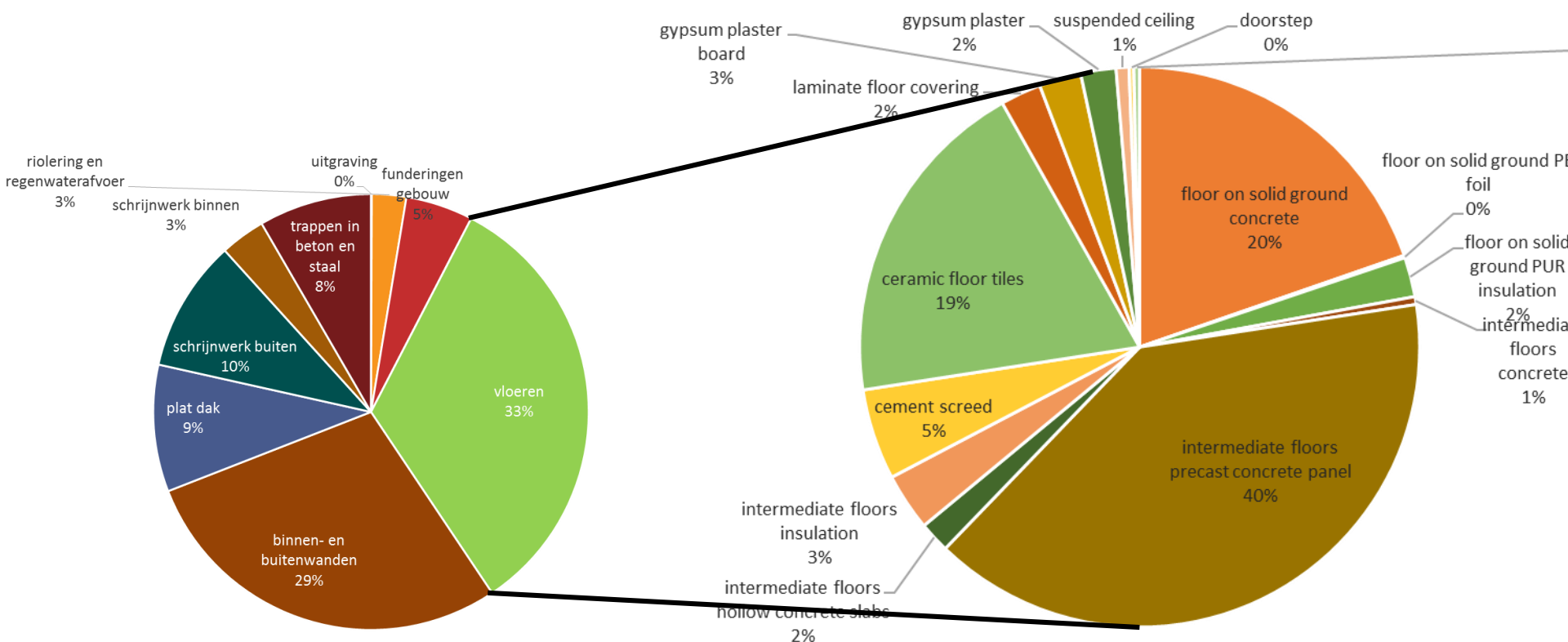
Levenscyclusfasen

- Materiaal versus energie
- Relatieve impact elementen

Optimalisatie

- Wat zijn de “grote vissen” ?

Resultaten interpreteren

- Conclusies trekken en aanbevelingen maken
  - bv. « identificatie van hotspots »
  - bv. Hoe impact reduceren, welke optie is het meest gunstige?
- Eventueel sensibiliteitsanalyse
  - bv. verschillende scenario's
  - bv. verschillende levensduren voor gebouw en/of onderdelen
- Aandacht voor significantie van verschillen!
  - Bij een vergelijking wordt **<20% verschil** vaak als **niet significant** beschouwd
- Aandacht voor functionele eenheid
  - Op gebouwniveau (per m², per inwoner, per ziekenhuisbed, ...)
  - Op elementniveau (bv. akoestische prestaties, ...)

INLEIDING TOT LEVENSCYCLUSANALYSE

1. Levenscyclusanalyse (LCA) in het kort
2. Enkele aandachtspunten bij definitie LCA studie
3. Modelleren LCA gebouw(element)
4. Interpretatie en aandachtspunten ahv concrete voorbeelden
5. **Conclusies**

- LCA laat toe om de impact van een product/gebouw op een objectieve manier te kwantificeren
- Verschillende **toepassingen** in de bouw op product, element, gebouwniveau
- Specifiek voor de bouw: EN 15804 (product), EN15978 (gebouwniveau)
- Vrijwillige normen, **grote variaties mogelijk!**
- **Aandachtspunten** bij uitvoering LCA, interpretatie van LCA resultaten:
  - Functionele eenheid
  - Resultaten sterk afhankelijk van de systeemgrenzen, allocatieregels, scenario's (bouw-, gebruiks- en EOL fase), aanpak biogene CO₂
  - Verschillende indicatoren beschouwen
- LCA meet de mogelijke bijdrage aan een bepaalde reeks van indicatoren, maar meet **niet alle impacten** (bv. lokale hinder (geur, geluid,..), rampen, ...)
- Milieu-impact is maar **één van de beslissingscriteria voor duurzaam bouwen**

VRAGEN ?

LISA WASTIELS & LAETITIA DELEM

WTCB DUURZAME ONTWIKKELING
CSTC DEVELOPPEMENT DURABLE